

FS

1858

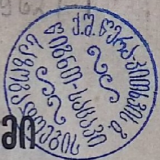
854

3

80642

1858/1

899.962

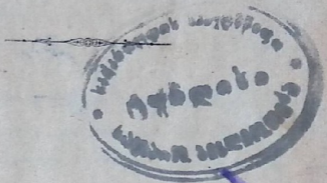

ასკინოს ოპი

(მეფის ირაკლის მეფრის ღ ოსმალ-ლეკთმორის 1770 წ.)

თხზულება

თ. წაფიელ ერისთვის.

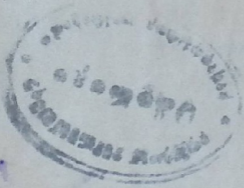

ტფილისი

სტეფანე მელიქიშვილის სტამბა

1880

Дозволено цензурою, Тифлисъ. 23 Мая 1880 года.

F. 854
3

ასპინძის ომი

(მეფის ირაკლის მეორის ჭ ოსმალ-ლეკთ-შორის 1770 წელში.)

I

ჭვეუნად ვეუბდი სამოთხეს, სამსრეთისაკენ ედმსა,
კვრატის 1) გაღმა გავსედე გადასრეგულსა ჭედებსა,
აქ ერ ვსედავდი კვას-ებრ მშვენიერებსა დედებსა,
არც სად სესილსა, არც წყალში ამაყსა თეთრსა გედებსა! 2)

შეკვრთი რომ ვნასე ჭვეუნას უდაბური და მწირია, 3)
მოვბრუნდი მხარი ვიცვალე, ჩრდილოსკენ ვჭენი ჰირია,
ვიარე არ შვეიმჩნივე, მე ჩემი გასაჭირია....
ან კი რა მეტაჰმის? — კაცის თავს, ვაება დიას სშირია!...

აგერ მოკედი და შეკვვდი სანატრელს, ნეტარებსა!...
ვიზოვე იგი სამოთხე, ვინ მოსთვლის ამის ჭებსა,
გადაჭიმულა წალკოტად, 4) შასედეთ ღვთისა ნებსა,
ეს საქართველსა ეოფილა, — სკედრია ღმრთისა დედსა!....*)

*) წერილები მოგვითხრობს რომ საქართველს ღმრთის მშობელს სკედრია წილათ.

FS 1858

22გ. (22x13)

ორი ზღვის შუა მდებარებს ქართველთა მიწა-წყალსა,
ჭყვავის და ჭყავის მუდმისათ, ყინვისგან დაუმორალისა,
შიგ ხანოვანნი 5) კეკელუნნი, მტრის თვალმა ჯერ ვერ დაღია,
კაჟ-კაცთ ცალ-სელში კვარნი აქვთ, მეორე სელში — სრმაღია!...

ვაშ, რა საღსია, რა ტურთვა, რა გულღვანი, მოყვასი, 6)
უსვი 7) მსნე, ქრისტეს მოწმუნე, მტკიცე რჯულისა, კისკასი, 8)
შურით, იჭვით, და ტრფივლით მათ გადმოსტყერის კავკასი,
ნოეს კიდობნის მტკვირთველიც და უწმუნონი ათასი!

რა ჭკვეანაა, რა ჭშვენის, დამატკობული სულისა,
კასი ვარდს გადასვევია, გამლაღებული გულისა,
არ კვრძაღების კავკასის, ღრუბლებით დაბურულისა.
ებგურად 9) ჭხადის ამ მთასა, ზოგჯერ მიხეზათ წყლულისა!...

II

აქა მეფობდა ირაკლი, გულადი შეუზოვარი,
ნამდვილი მეფე უმათავის, სიკეთის დამმასსოვარი,
მის სელში ყველა სარობდა: მოსუცი, ძეძუ-მწოვარი,
არვისთვის ჭშურდა ნაშოვნი, არც მამის დანატოვარი!...

იყო მსნე, დაუღალავი, სრმაღსეგდ კვიდა მას სელი;
ყველა აქებდა ირაკლის, მტკირიც არ ჭყვანდა მძრასკელი,
იყო ქვრივ-ოსრის მიფარველი, მამა ობოლთა და ჭველი, 10)
მოძმე, მოყვასი ლაშქართა, — მით ისასელა სასელი! ..

ვაი იმ დროსა, ირაკლის მტერი გარშემო ესა,
სრმლით იგერებდა ბილწებსა, იმათთვის გაუფესია,
დღეს ერთს იფრენდა, სვალე სსვას დამართის უარესია,
არ შეარჩენდა არავი, — ეს იყო მისი წესია!...

დაქროლებდა ირმასა 11) შატრა კასი,*) ძალათა: 12) ერეკანს 13) იქით ქურთებსა სარჯს ასდგენებს ძალათა, ნათლის-მცემელთან 14) ღებებსა თავს დაესმება მკადათა, იორსედ 15) მოამბესაცა აღარ გაუშვებს მშრალათა....

მოუბრუნდება ჭურთებსა და არეზს 16) გაცილებსა, სამგარში 17) სირიმს დაუშენს, არცერთს არ დაცილებსა, სამანაბლში კეხისსა 18) ლეებს ხამტკერებს კბილებსა, და ასმეტაში 19) წუნწკალებს 20) სულ აუტირებს შვილებსა!...

რა გაიმარჯვის მობრუნდის, ცოტასხანს დისკენებდის, ილაღის, 21) იმინარულის, მოემით მხარს დამშვენებდის, გასცემდის, უწვალობედის, ცოტას არ დააჯერებდის, იწვევდის სტუმართ, დიდებულთ, კეთილათ მოისესებდის.

თუ რომ მეფეს და ჭეუხანს მტერი სჭარბობს — გავტირდება, მტერი მძლავრობს, მედიდურობს, მოყვარევი — გაძვირდება; ერთს მოიმხრობ, ითათბირებ 22) მეორევი, — გიმძიდება, მამის გინდა ჭკვბ და იფიქრი, — თორემ სევდა 23) გისძირდება!

იმ დროს მეფეს ოსმალეთი უხდებოდა მეგობრათა; ლეკებივი — სწორეთ რომ ვსთქვათ — დადიოდა მეგობრათა 24); დარჩა მარტო ჭირიმ-სანი 25) არ ხანგდებს არაფრათა, თუ მობძნდა, მასუსს გასცემს და გამოვლენ ბარბრათა...

მამის მეფე ირაკლისა საჰმე ძრიულ დაეცარა, ხანთქარი და რუსთ-სემწიფა აშლილიყვნენ საომარად; კვატერინას ენება, რომ ირაკლი მოესმარა და იმისთვის ტოტლებსსა 26) იერლივი 27) მოსცა ჩქარა.

*) მეფე ირაკლის შატრა კასს ეძახდა საღბი .

III

დეგრადი ტოტლებენი ქრცხინკაღს 28) იღვას რუსის ვარით? წინა წელში მოსულიყო რუსეთიღვან არ მოპარვით, ოსმალებთან შეტაკებეს მოკლდა სულით მწარით, აჰა, წიგნი მოუვიდა მეფესაგან მას სიჩქარით.

გადაციითსა, წამოხტა და ირავლის მიაშურა,
V თბილისისაკენ გასწია, მისი სილვა მოიწუწურა,
კარის კანნი უწინ ნასა, არავინ არ მოიძღურა,
ძერე იასლა მეფესა, ახორი 29) დაიმსახურა.

მთასსენა: „დიდებულა, მომივიდა ბძანებაო,
ჩემის მეფის, უძლეველის, ვისიც არ ძალ-მიძს ქებაო,
მიგიწვიოთ მის მომხრეთა, დამბრთოთ, მომეცით ნებაო,
შაკებათ ოსმაღს, ძირს დაგსტოთ. ორს კელარ ზგვიდგებაო“...

რა მოისმინა ირავლიმ, შუბლსუდ გადასო სელია,
ჩაიჭრდა, რადან არსედა, ვითა შორს დამნახველია
და უბასუნს ტოტლებენს: „საქმე სთქვი ჩემდა ძნელია,
დეეს ურიგდები ოსმაღლას, — დაღატო რა საჭნელია?...

მართალია ზატოვსა ესტუმ, დიდსა მეფას და ძლიერსა,
ერთმორწმუნე მარჩვენია, სსვა ურჯულა სულიერსა,
მაგრამ მტრები, თქვენ რომ წასვალთ, დამინავკრენ სულმთლათ ერსა,
დააქცევენ საქართველს და დასოამენ ცარიელსა!“...

აქ ტოტლებენმა ირავლის ჯკადრს: „რათ გვაკლებს ნდობასა?
კატორინა დიდია, მოგვებს თვის მივარველობასა,
მტერს მოგაცილებს, ფასს დასდებს შენს ხმაღს და ერთგულებასა,
წყალობას მრავალს მოგიძღვინს, გიჩამს დედობას, დობასა!...

ნუ დაენდობი ურწმუნოს, შენზედ დალატად მოსულსა,
 ან რა სელს მოგტემს თათარი, თუ არ დაგიფთხოს ტუბილს ძილსა?
 რისთვის დაინდობს შენს ერსა, იმის საყვარელს ცოლ-შვილსა?
 რა ვაკშირი აქვს ვაკრთანა, მანამდის სჭურულით მოსულსა?...

შევერთდეთ, სიტყვა ირწმუნე, ეკატერინა დიდისა,
 ნუღარა გვერა თათრისა, ურჭურელისა, ფელიდისა,⁸⁰⁾
 ვაბედე დეთის გულისათვის, დრო აღარ არის რიდისა,⁸¹⁾
 ვამტერნეთ ოსმალს, დაგლეწოთ, მანამ ტყვეს მოიძვიდისა!“...

ჩაფიქრდა მეფე ირაკლი: „ერგია—ბრძანა—მჭერაო,
 კენდობი უფრო იმასა, ვინც ოსმალს დამამტერაო,
 თუ დამესია ურჭურელი, ყოფილა ბედის წერაო,
 ამას სომ მანინც იტყვიან: „ირაკლიმ მოიგერაო!“....

შავერი დაშქარსა, უბრძანებ, სმალსა გაიკრან სელსა,
 გასწიონ აწვევრისაკენ, შენც ვარით იქ მოგელთა,
 იქა ვარ შენი მოძევი, იქა ვარ სისხლის მღვრელითა,
 არ გეკონოს-ვი, უნებოთ დაგნობდე, როგორც სელსა!...⁸²⁾

მშვიდობით!... ახლა მიბმანდი, შენც მოამზადე ვარია“....
 ასე გათავდა თათბირი, როგორც ირაკლი ჩქარია!...
 აქ ტოტლებუნმა მადლობით გაგლო სასახლის კარია...
 შეიქნა ვაჟკაცთ მოწვევა, შეიძრა მთა და ბარია!....

IV

იფრინდაები⁸³⁾ გავზავნეს ქართლსა, კასეთს და მთაშია,
 ოსმალ-ლეკებსედ იწვევენ არჩეულს ხალხს დაშქარშია,
 ისინიც აკერ შემოკრებენ, თითქოს მოვიდნენ მკაშია,
 მოამღერინ ბიჭები, მხნობა ისმის სმაშია!....

რანში 34) და რანში დაწყეს, მიუხინეს უფროსები
 ცხენოსანი და ქვეითი სუყველანი ვაჟკაცები,
 ქართლ-კახეთი, თუშ-სეგსური, არ მოჩანან აქ ოსები,
 მაგრამ ზეთ თუ არიან, სადაც იცდიან რუსები.

შასდეთ ამ ჯარს, მშენიებს, იმათ მხარ-გლავსა ბეჭებს,
 წითელ გულის-ზირს, ყაწიძებს, შარვალში ჩამჯდარს, ბიჭებს,
 სმალი, სანჯალი, დამბახა, ლეკებს არ გააკრიჭებს,
 თოფი, სიათა, ხირიმი, ოსმალის გულზედ იჭექსა!...

ვინ ვის სჯობია, ამაში, აზნაური, თუ გლეხია,
 თავადის შვილი, თუ გლეხი, ყველა მტრისათვის მესია,
 ამათა მტერმა ქართლიდამ ამოიგვეთოს თქვია....
 ამათზედ, ვგონებ, არავის ბერი არ დაუგვენია!...

დაეწოა ჯარი, დაიძრა, გაშალეს დროშა 35) აღაძი, 36)
 ჭკრეს ბუგსა³⁷⁾ დაფ-დაფი³⁸⁾ იგერის, დიდი რამ რეგორც სალაძი,³⁹⁾
 სურნა, სადარა, 40) გიჟინი, ვით ასწერს ამას კალაძი?...
 მობძინდა მეფე ირაკლიც, ჯარს შემოსძახა სალაძი!...

იარა ჯარმა, მივიდნენ, რუსს ამოუდგნენ მხარშია,
 მეფე ტოტლებენს უღიმის, არ არჩევს თავის ძმაშია,
 გასწიეს ერთად, შევიდნენ ბორჯომის 41) სეობაშია,
 ირაკლი ჯარებს მიუძღვის, თან ახლავს ექიმბაშია.*)

გიორგი ბატონიშვილიც იქა ბძინდება ჯარითა,
 აქ ახლავთ ბარათშვილი, დემურაშვილი დავითა,
 სატულაშვილი სოლომონ, სოლომონ მეითარითა, 42)
 ამ ვაჟკაცების ყურებით, მტერი გასკდება ჯავროთა!...

*) ივანე ყარაჯი.

აგრე იარეს, მივიდნენ, აწივეს 43) მიადგნენ ცისესა,
ჰა მოდარაჲემ 44) შეუტყო ცისიდან სრულა იწესა,
ჟარი შეხერდა, მოუსხდა ვინ კლდესა, ვინ ქვას, ვინ სესა...
დამშვიდებული ომი სჯობს, აჩქარებულს სიფიცესა.

V

სტეჲს და მოქუხს წარბაზანი, თოფების ტანცა-ტეჲნი,
სამი დღის და ღამის ბრძოლას ცისე ძირს ვერ დაუტია,
ტოტლებენი მოღღრუბლულა, ხმა აწვისთვის გაუტია,
სოგი იტყვის: „იტრის ენასა, ირაკლი თუ გაუტია?“...

დილით შეუეს მოასსენეს უნაური რამ ამაგი:
იწესელ გრაფი *) აურილა, აღარა აქვს ჩვენი თავი,
ქვიით მიდის ქვიშეთისკენ, ჟარი მიჭყავს დაუტავი,
ვა-თუ რამე მარცხი შაჰსვდეს, ვა-თუ დაგრხეთ ჩვენ შირ-შავი?!...“

რა მოსსენდა ეს შეუესა, შემოიერა თავში სელი,
სე მოაკვდა თეთრსა მერანს 45) მოკლე გზა აქვს დასაქსელი,
გადაიტრ ბილიკებით დაქანცული, ოფლით სველი,
შეუძისა: „დენერალა! მომიტადე, თუ არ მელი!...“

ჩაიტრა და შეკვადრა ტოტლებენსა მოწიწებით: 46)
„ეს რა მივაგ, დაღოცვილა, აღარ ვიყავ შენის ქებით,
აგრემც ღმერთი გადაგგრძელეს, გამობრუნდი შენის ნებით,
თორემ მტერი დაგამარცხებს, ჩვენც შავრცხვებით, თქვენც წასდებით!“

ტოტლებენი მოუბრუნდა, მოასსენა ირაკლისა:
— იმე ჟარებით წამოკვდი, ბრძანება მაქვს დედოფლისა,

*) ტოტლებენი.

თუ რმე ოსმალს გაუჩივდა, მტერი არ ვარტ ოსმალისა,—
თქვენ ნუ სწუნართ ჩემთვის, მეფევე, იმედი მქვს მე უფლისა..

დაბრუნება ჩემგანით არ ჰქნამს 47) ვერ გავსტყვავ ბრძანებასა,
მომიტკვეთ, დიდებულო, ვერ მივეყვები თქვენს ნებასა,
ჩემს სელმწიფას ეწეინება მისას ვირჩევ მე სლუბასა,
თქვენც გაუძღვებით ოსმალთა შეისსამით დიდსა ქებასა“....

ამ სიტუვასედ ირაკლისა თვალში ცრემელი მოეწია,
გრავს შესცქერის ძრისსახეთა, როგორც ოქში მშვიერია!....
და უთხრა მას: „რა მიყავი?... რათ დამიღუშე ერია?...
ოსმალთან ვიყავ განწყობით, ახლა-ვი ჩემი მტერია!....

შენ არ მიქაღდი 48) სიკეთეს, — რუსეთის მფარველბასა?...
რა იქნა შენი თათბირი?... შენ არ მიქაღდი ძმობასა?...
მეც თქვენი კალთა ვირჩიევე, ურჯულო თათრის ყმობასა...
ახლა რაღა ვქნა, ბედ-გრულმა, ვეღარ მოვსულვარ ცნობასა!...“

„მე რას გავაწყობ, მიბძანე, აქ რვა ათასი კაციოთა?
მეტი არ მახლავს, შენც იცი, ვუფინავ მიწითა და ცითა,
მე კაცი სადღა შემჩება, საქართველოს დაცვიოთა?...
მტრის დევნამ, მოეწრის დღაღამა, გლას გული ჩემი გაცვიოთა!...“

მერმე გულ-მშვიდათ წარმოსთქვა საქართველოს ბატონმას:
„იწამე ღმერთი, გარწმუნებ, არ დაგიწუნოს ბატონმას!...“
აქ ცალი მუსლი მოდრიკა მტრისგანაც ყე მოსაწონმა,
ვეღრება ბეგრი ასმინა, ვოკველი სიტყვის ამწონმა...

— „არ შემიძლიან, სელმწიფევე, — სთქვა ტოტლეგებმა, — არაო,
ეს არ იფიქრო ჩემზედა, მუსთაღებს, ან დაიზარაო,

თავს ნუ იმცირებ, აბძანდი, სვეწნა კედლებს, კმარაო,
ჩემს მეფას უნდა ვიანლო, უნდა წავიდე ჩქარაო.“

ამის გამგონე ირავლი. ზე წამოვარდა მარდათა,
თეთრსა მკასტა ტაიჭსა 49) მისთვის არ იყო ბარგათა,
მიაქროლებდა მთა-გორზედ, ეკალი უხნდა ვარდათა,
რუსის ჯარისთვის დიდათ სწუსს, გულში ჩახნა დარდათა!...

მობძანდა თავის ურდოში 50) ჯარსა ამსუკებს გმირა,
თვითონ შირის-შირ იქ არის, სარცა-გი გასაჭირია,
იძახის: „გაი მაგასა! ზედ დამტვრეთ შირია!....
თავი მოსტყერით წუწკალებს და ოსმალებსა ცხვირია!...“

შებინდდა. ომი შეჩერდა. დრო იყო დასვენებისა,
ირავლი იხმო სარდლები, ღირსნი თამაშათ ქებისა,
ბრძანა: „გაგზავნონ კაცები, ქქმნან ბატონისა ნებისა,
შეუტყონ რუსთა მშვიდობა, რომ მეფეს იამებისა“...

მერე უბრძანა: „ასე სჯობს, თუ გი არა ვარ ფელიდია.
სულ აიუაროს ჯარები, ესლავ მცირე და დიდა,
წინა კაცებმა ასშინძას 51) მტკვარზე აქყარონ სიდა,
თორემ ოსმალნი რომ ვსედავ, ჩვენგნით დღეს მოსარდიდა“...

დაიძრა ჯარი ქართველთა, ასრულდა მეფის ბრძანება,
ასრულდა მისი თათბირი, მისი სურვილი და ნება...
გათენდა, ვიღაც გამოჩნდა, ქორივით მოექანება,
იძახის: „რუსნი გავიდნენ, არ მისდგომიათ რამ ვნება!...“

სამშვიდობოში რუსების გასვლა იამა ირავლის,
აწ სულ-გაშლითა ბრძანდება, აქ ბუკრს აღარას ინადვლის,

თითო ჭყავს, ათსა სვობია, მათით შეავსებს დანაკლისს,
ოღონდ-გა შხვადეს მალე მტერს, ამას ნიადაგ ინატრის!....

VI

ათი-ათასი ოსმალო, ლეკებს რომ ქართლზედ ამტკერებს,
დასდევნების შეიქვსა, მოჭსხმისან ახმინძის სერებს,
ქართველთ თარეში⁵¹) იმ დროსგე, თურმე მათს სოფლებს ამტკერებს,
შხვადნენ ოსმალი და ჭსოცვეს, ირაგლი ძლივსდა აჩერებს!...

ბატონს მოჭსხენდა, რომ მტერი კიდევ მოელის ვარებსა,
გარს შემოერთების, დამწყვდევს, შეუგრავს ტაშის გარებსა,⁵²)
ვარს ამოაწვევს, გაჭყუავს, მიწას არ მიახარებსა....
აგერ მოაწვა კიდევცა, ვარს დაკლით გაასარებსა!....

მოაწვა ლეკი, ოსმალი, გაჭირდა საჭე ძელია,
დასწიეს ქართლის ვარებსა, ერთ-შირათ მიჭყვეს ხელია,
მეფე გიორგის იხარებს, შველა ჭსამს საჭებელია,
გაჭირდა საჭე, ქართველთა ღმერთილა არის მსხველია!...

მოიხმო მეფემ ივანე, რომ ახლდა ეჭიმბაშია,
უბძანა: „გასწი საჩხარათ ბატონის-შვილის ვარშია,
სითხვე გიორგის გვიშველოს, აქ ამომიდგეს მხარშია,
აქ მიჭირს იმისი ვარი, ქართველთა სისხლის ღვრშია!“...

ივანემ ცხენსა გაჭყუსდა, მიიჭრა გიორგისთანა,
გადასცა მეფის ბრძანება, როგორც ჭსამს გარგი უმისგანა,
კვადრა: „ბატონის-შვილო, მობძანდი ირაკლისთანა,
უჭირს მამა თქვენს, არ ახლავს, მშველელი თქვენი სძლისთანა!“...

გიორგიმ ბძანა: „ივანე, მოდი შენც ჩემთან დარჩიო,
მეწმუნე ჩემსა მოემეში მე შენ არ გამოგარჩიო,
ნუ მეღრიჯები ამაღ, როგორც ფართლისა⁵⁴) ჩარჩიო,⁵⁵)
თუ გაუჭირდა მამა ჩემს, მამის სსვა უნდა ვარჩიო!“...

გიორგის მსლებმაც შესძახეს: „ივანე დარჩი ჩვენსაო,
დასე ჩვენს წუობილობასა, დასე ჩვენს სიმაგრესაო“...
ივანე გიორგისა სთხოვს: „გაფიცებ მამა თქვენსაო, —
წავიდეთ, თორემ ქართველნი, ლამის სულ ამოწყდესაო!“...

„არა, ივანე, აქ დარჩი, ჭკვიანნი ასე შერებინ“...
— „დარჩი აქ“ — სსვებმაც მოსძახეს — „არა! რას მეუბნებიან?...
ირაკლის სასულსა ვფიცავ, ესენიც კარგს არ შერებინ,
წავალ და მეც იქ მოგვედები, სადაც ქართველნი სწყდებიან!“...

ივანემ ცხენსა გაჩქესლა, მიეჩქარება ერთგული,
ესმის ხმა წამოუფაცისა⁵⁶) და უწუსს ექიმს გლან-გული,
აკერ ლაშქარიც გამოჩნდა, მებრძოლი, მტერთან შეერთული,
ნუგეში არა მიჩქეს რა, ამასედა სწუსს ბედ-გრული!..

ბატონი შემდგარა სერსედ, საზღვლები უშვენებს მხარსა,
მტერი მძლავრობს და მოიწყეს, ლამის შემოერთეს გარსა;
აქ ირაკლი მოტრიალდა, გადასედა მთა და ბარსა,
მოუბრუნდა ქართველებსა, გადასძასა თავის ჭარსა:

„გამიგონეთ გულის ძმებო! ოსმალი შემოგვესია,
მტერს ზურგი არ დაანახოთ, ეს სომ ჭაბანთა⁵⁷) წესია,
დექსა გვაქს სიკვდილის ღსინი, გვინახავს უარესია,
ქვით გულ-და-გულ, მაგათთვის ჩვენ სმალი გაგვიღესია!...“

რამ დაემარცხდეთ, რა იქნება? — კერძო მიუვალთ ჩვენსა ქალებს,
ზიწმეები, შერცხვენილნი, სად გავასულთ მათინ თვალებს?..

ქართულის ქალი, მართლად მწიწრადი, ისევ ჩვენზედ ივალალებს 58)

სჯობს ამოვიყდეთ, ვაწიწინათ ჩვენზედ თმანი, იმ მალალებს! 59)

გავსწიყდეთ, ძმებო, სჯულისათვის, მამულისთვის სისხლი ვსთხოვთ⁶⁰⁾

შემწეთ ჩვენი სამართლისთვის, მადლით ღმერთი მოვიწვიოთ,

ვეცნეთ მტრისა დავერივნეთ, დავიფრინოთ, სმელითა ვსდიოთ,

მეც თქვენში ვარ, თოფი მგარით, თუ სისუსტე შემამჩნიოთ!...

გამიგონეთ. გულის ძმებო! მოისმინეთ ჩემი აჟია,

ევეთენით მაგ ბილწებსა, გამსწივეთ თქვენი მაჯა,

მამულისთვის დასაცდილთა, ღმერთმა ნეტარება ქსაჯა,

აბა, ძმებო, გაი მაგათ!.. ღმერთმა თქვენს მგლავს გაუმარჯვა!....

— „გავსწიყდეთ! — შესძახეს ვარშია — ვეცნეთ ოსმალს დადალულსა,
დავერივნეთ — იძახიან — თუ გვსედავენ დამალულსა?...

„დედა შეერთოს ცოლათა,“ ვინც უღალატოს მამულსა!

ვინც არ იბრძოდოს ვაჟ-გაბადა, — დახარსა ჭკვანდეს მალულსა!..

„დავერივნეთ! გავსწიყდეთ, გავსწიყდეთ!..“ და შეიძრა ისევ ვარია....

ვინ ლეკს ეცა, ვინ ოსმალს, ვინ ვის დასცა თავში ზარი? 61)

ვინ მტრის ბრძოლით მამლარია, ვინ არ არის სისხლით მტკებარი?..

მეფე-გი კრთს შესწქერია, ამის ფიქრი იქით არი..

ის უფიქრად ლეკი ვინმე, ნაქები მთელს დაღისტანში,

კოსტა ბელადს ეძახიან, არ ინორვა ცხენზედ ტანში,

ქართულის ვარი შეაყენა, მრისხანეობს, ჭყავს უფემანში,

და იძახის: „ირაკლი-სან! გამობძნდი!..“ დაჭკრა ტანში...

აქ ივანე ექიმბაში მოიჭრა და ძლივსღა ქშენდა,
მასუსს ამბობს გიორგისას, აღარ უჭრის საწყაღს ენა,
მაგრამ ძეფე უურს არ უგდებს, დრო არა აქვს იმოდენა,
თვალე დაწნა კოსტასეღა, იუურება იმისკენა.

მოაჯდა ცხენსა, გადიჭრა, ვით ელვა მკვირცხლი⁶²) ღ მალი,
შვიდი სეკსური თან ასღდა, ეს იყო ირაკლის ძალი,
მივარდა კოსტა ბელადსა, მესივით დასტა თავს ხმალი,
შუა გაუზო, მაგრამა, მკვლარი ცხენსეღ ჯდა საწყალი!

დაჭკიულა: „გაი ამათა! არ იქა წუნგაღებსა !
ვინა სართ სეძი მოუქენი, მოუფინენით გღღებსა,
არ წავივიდნენ დაწარნი 63) არ შეეფარნენ ტყვესა!“...
კეპტონენ 64) გმირნი ქართველნი, მტერს უბნელუბდნენ დღებსა!

აქ უუურეთ ოსმაღ-ღეკსა დაურვივ ქართვლის ჯარი,
წასწევენ და წამოსწევენ, მანტასავით ცვივა მკვლარი,
სმღები ელავს, ვიუენაა, აგერ მოდის სისხლის ღვარი,
ზაბმულავის მკვასეთ მოჭესს, ხმას იღღეკა მთა და ბარი!...

დავით სარდაღი მტერს ჭკავავს, დიდგვარი ორბელაიანი,
ბარათაშვიღი ზაღღი ღომეღუღობს ეს ზირწეღაიანი,
სასეღღეღავანობს სოღღომონ, ის თარსნისშვიღი სვიანი 65)
ღემურანშვიღი დავითა ტრიაღებს ხმაღ-სისხღაიანი!...

„გოსიღ ბობღიაშვიღი, აქებენ: „რავღს შერებაღ ?
— გაბეღღებსუღა ეს თუში *) წინ კერ ვინ დაუღღებსაღ ;

*) წოვის თემისა.

საკუდა ქუიქსშიელი, რა კანჯარით სტებაო, —
შიდი დაკაფა ხმალ-და-ხმალ, რიგი ხანჯალზედ დგებაო!“...*)

იფრინეს მტერი, მისდევენ, ჰსოცვენ იჭერენ, ოსმალსა,
თოფის დუგლუგსა წაჭკვრენ, არც აკადრებენ მათ ხმალსა,
მტერი უხილათ დამხვალაი, მიაქს და მიაქს მტკვრის წყალსა,
საფლავსაც ნუღარ მოელის, ან გინ აღირსებს საწყალსა!...

გათავდა ომი ფიცსელი, კარგი და სასულეოვანი,
სასელი ყველამ იშოვა, ვინც იყო აქ გულოვანი,
დავლან იშოვეს, ტყვედ ბევრი, არც ერთი მცირე წლოვანი,
ქართველნი მსიარულებენ, ოსმალთა იწყეს გლოვანი!...

აგერ მოხრძანდა გიორგიც და მოულოცა მამსა,
გადეხვია ირაკლი და ასე უთხრა ამსა:
„მტერს იქ ელოდი, მაგრამ იქით არ ჰქონდა გზა მასა,
აქვე დაუსგდი მუსდალსა, აქვე გადუსდი ჭამსა!....

იმსიარულეს დიდებულთ, საქმე დაწყეს დილისა,
ირაკლი ახლან სხვას ფიქრობს: „მე დრო არა მიაქვს ძილისა,
მტერი ბევრი მევს, არ მინდა გახსდეს იმთი კბილისა,
ვა თუ რამ ჭორი მოჰყინონ“, — წასვლა დასკვნა თბილისსა. ✓

VII

რამ მოწმინდილი ლაქვარდი, თბილისს დაჰსტეჰრის ძინიანი,
მთაწმინდა, სოლოლაკის მთაც, გასურებული კლდინი,

*) მესტვირულ ლექსში არიან მოხსენებული ეს თემები: კო-
სიო და საკუდა. „გერბული“ 1873 წ., წიგნი 7, გვერდი 27.

მეტისკანები ფრთხილდები, რომ არ ვინ მოსტეს წიანი,
მტკვარი მღუფვარებს, ვერ მოწწვს ქაღაჩი ბაღებისნი.

მუუდროებას უოკვლვან, დარაჟნი მანც ფრთხილდები
განჯის კანს 66) თვალი ადევნონ, დღე-ღა-ღამ ამას ცდილდები;
დიღმის-განს 67) საფრთსე არა სდებს, თუძცა არც აქ გუუღვრილდები;
მრავალნი მოქაღაქენი ბაღებში წუწნით ღსინდები!...

დღღოფაღი დარაჟანი შინ ბრძანდეს: სასასღეში,
სადიღთ-განს სამღერაღათ 68) მოწუღღსა 69) ითუღის სეღში,
მტკვარსა რსმე გაღასცქერის, ფაქრით ჭიურინაღს სამღოთსეში,
ჭიურინობს ვიდე ირავღიწე: „სად რს არი, მთა და კლღეში?“.“...

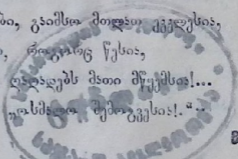
ამ დროს ქვრივი ბუგთა-ბუგის შემოვიდა, უწებ, სტირსა
შეიძრას: „დღღოფაღო!“ და ისოკამს 70) ფრწხნიღით ზიღსა...
„თუ გაიბე—ნმა განსმა—ბატონის გასაჭირსა,
რას უზინარ, ავიარნეთ, დავისინოთ ტყისა ზიღსა!“...

რა ისმინა დღღოფაღმა, უწებ ზესე წამოვარდა,
შეჭკივლა და შეიჭივლა, იცემდა და გუღს იღარდა,
გაჭკრა სეღი, წამს წუღები გაიძრო, კანს გამოვარდა,
სიონისკენ 71) მიამურა, ხაღსს მოჭთვის გღღვის ფარდა!...

ვაჟანნი ქუღებ მოხდიღნი, დღღები ფვწშიშკეღები,
მიღიან ღმრთის-მშობღის წინა, მღღა უზღრით სეღები,
ვეღრების ღმრთის-დღღას, ჭირნი აციღოს ძნეღები,
მღღღღღნი ზარავღისს ისღიან, ცრემღნი წამღსღით მწვეღები!...

ვეღამ დავატ დუქები, გაიძრო მთღათ ვეღღსა,
გამღასვეღეს ქუღში სატები, რეგარც წესია,
ხაღნი ქვითინებს გუღითა, დღღღებს მათი მწვეღსა!...
ამ დროს ივიღა ვიღღამ: „რსმადღა შემოგვესა!“...

FS 1858

ერთი იძისის: „ვინ სტრუობს?—ეგ ქართულები არიან, ოსმალს ტანისამოსით მოართუღან, მოუხარაინთ, ოსმალს მკვდრებიც წყაღს მოაქვს, მათი მზიდავი მტკვარია,— საღს ვინ აშინებს? ვინ ბრეყობს?— აბა რა სასუქმარია?!..“

ამ დროს მართლა იქ მობძანდა თვით ირაკლი გმირთა-გმირი, თან ახლავან თავადები, მოუშვიათ დიდი ჭირი, სატს ემთხვივნენ სულ ყველანი, საღსი იქ სდგა ანატირი, მერე შეფემ დედოფალსა გადუგოცნა გული, შირი!...

შეიქნა საღსში სიამე, საღსი არის მსიარული, გამარჯვების სმა გაისმა, გაუძთელდა ყველას წყელული, ყველას ტუჩსეღ დიმი უქრის არვინ მოხანს დანაგრული, მადლობა— დუთის წინაშე, სინარული— ყველგან სრული!...

მეფე მობძანდა სასახლეს, ვერ არ ეგრა, ვგანუბ, ბინდსა, მატრუცაგი⁷³) დააშადა, ეღსებს ჭგზავნის ექვს, თუ გვიღსა, ანბინძაშედ გამარჯვებას რუსეთში სწერს, აღარ რიღსა, იქ ნაშკვანს ტყვიებს ჭბუღავს, რომ მითათეს მეფას დიღსა.

მეორეს დღეს სასახლეში გამარჯვების სადილია, დიდებულნი, სოკდაგანნი იქ არიან, სადილია,⁷⁴) ბუერი წყაღობა გაიჭა— ქართულთ მეფის წადილია, გიღენ ბუერს და ბუერს ჭშირღება— ბატონისგან ქადილია.—

შეიქნა ღსინი, მეფეში ეანწის და ჟამის ტრიალი, ჭიქების ტეორცნა, დიღინი, გაღობა თასთა წკრიალი, შესარსოშებულთ ვაუკანთა— სიძღურა, კულის კრიალი! გარეთ ზურნა, ბუგ-ნაღარა, დაფ-დაფი, საღსის კრიალი!...

მეფე ადგა, დაიღოცნა, სიტყვა არ ჭსურს გაგძღულს, გამარჯვება ყველას უძღვნა, ყველასთვის ჭსურს: ისახელს...

აქ სარდალმა სავსე ეხსწით ღაბისა: „ადღეგრძელეს!...
გაუმარჯოს ირაკლისა!... გაუმარჯოს საქართველოს!“...

საღსამს ერთობ შეძობისა: „ადღეგრძელეს! ადღეგრძელეს!
გაუმარჯოს! გაუმარჯოს!
ღმერთმა სუფი მოუმართოს!“....

თ. რაფიელ ერისთავი.

5 მაისს 1880 წელს.

ქ. თბილისი.

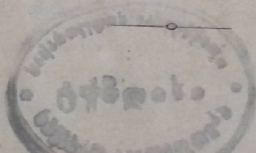
ახსნა ზოგიერთი სასელებისა და სიტყვებისა.

1. ეგფრატო—მდინარე ოსმალეთში, სადაც იყო სამოთხე, ამ წყალსა და ტიგრის შუა.
2. გედი—ბატონად უდიდესი მძაღლ ეფლიანის მიფრინველი.—რუსები ლებედს ეძახიან.
3. მწირი—უნაყოფო, ღარიბი ადგილი.
4. წაღვრეთი—ბადი.
5. ბანოანი—საქებულს ქალს ეძახიან.
6. მოეკასი—ამხანაგი.
7. უსვი—გამომეტყუბელი ყოვლისა სიკეთისა.
8. კისკასი—სწრაფი.
9. კბეური—შორიდან მხვერავი დარაჯი, ანუ უარყოფი.
10. ქველი—მოწყალე.
11. ირმა—ცხენის სახელი.
12. მალი მარდი.
13. ერეკანი—ქვეყნის საქართველს სამსრუთით.
14. ნათლისმცემელი—კახეთშია.
15. იორი—მდინარე თბილისის ჩრდილოთ.
16. არეზი—მდინარე ოსმალეთში.
17. სამგორი—საერთაჭაღასა და ლაჭინს შუა მანდორი.
18. კეკისი—სოფელის სამხაბლოში, გორის მხარეში.
19. ანმეტა—სოფელის კახეთში.
20. წუნკაღა—ბილწი, გლასა, მურდადი.
21. ღადი—გათამბეჭდი, გამხიარებელი, განსვენებელი.
22. თათბირი—რეკა, გარიგება, მორიგება, შეთქმულება.

13. სეკდა — ბოროტი ვარსი მწუნს ატებს.
24. მეგობრე — თული, მტაცებელი, ავანაგი.
25. ჩირიმსანი — სპარსეთის ხანი, რომელსაც ებარა თაგრიზს აქეთ მხარე.
26. ტოტლებენი — რუსეთის დენერლი, გვარით ტოტლებენი.
27. იერლიყი — ბრძანებს მეფისა ქვეშევრდომზე.
28. ჭრნინვადი — ქართლში სოფელი, ლიანის სეობაზედ, გორის ჩრდილოთ.
29. ამბორი — გოცნა.
30. ფლიდი — ცრუ.
31. რიდი — მორიდება
32. სელი — შეშლილი, გიჟი.
33. იფრინდა — ჩქარი მოარული.
34. რაზმი — წყობილი ჯარი.
35. დროში — ნიშანი ფერად-ფერადი წყობილი ჯარის გასარჩევად.
36. აღამი იგივე, მომცრო.
37. ბუგი — საყვარი.
38. დაფ-დაფი — ტყავადანკრული ქილა, ან ილეკროთაგანი იმ გვარზე.
39. სალაში — ქილა.
40. ხალარა — სამხარი საგრაგი.
41. ბორჯომი — სეობა ზემო-ქართლის სამხრეთით.
42. მეთარბი — სემწიფის მსღებელი, (камергеръ).
43. აწევრი — ახალციხეს და ბორჯომს შუა სოფელი და ციხე.
44. მოდარჯე — მეთავაფუფრე, ვარაული.
45. მერანი — იბო, კარგი მტაცებელი.
46. მოწიწება — დამკროთადათ.
47. ჰამს — იჭებს, შეიძლება, რიგია, წესია. არ ჰვამს — ამგების წინააღმდეგია.
48. ქადილი — დამირება.
49. ტაიჭი — ცხენი.

50. ურდო—ბინა ლაშქართა.
51. ასპინძა—ჰატარა სოფელი და სიმაგრე მტრე კლდოვანს ადგილს, სერთვისისკენ, ასაღვისის მარცხში.
52. თარეში—მარბიელი.
53. ტაშის-გარი—ბორჯომის სოფლში შესავალი.
54. ფართალი—ფარჩა, ანუ ჩითი და სიმსალათი.
55. ჩაჩი—ჩატიებით მოვაჭრე.
56. ზამბულაჟი—მეტის-მეტო დიდი თოფი.
67. ჯახანი—მხდალი, მოშიშარი.
58. ივანჯეხს—იგლოვს, იმწუსარებს.
59. მხალი—სათუთი, დამწვარი,
60. დათხევა—დაღვრა.
61. ზარი—შიში.
62. მკვირცხლი—სწრაფი, მარდი.
63. ლაჩარი—მხდალი.
64. კვეთენ—ღანასავით კენენ.
65. სვიანი—მოწყალე.
66. განჯის-გარი—ერეკნის მხრიდან თბილისის კარები.
67. დიდის-გარი—დასავლეთის მხრის-გარი თბილისისა.
68. სამღერალი—სათამაშო, შესაქცევი.
69. მოწეული—მარჯნისა.
70. სოკვა—ფხაჭხა.
71. სიონი—კვებულსა, ასე სასულდებულო.
72. ქვითანი—ტირილი.
72. ჰატრუცაგი—მეფისაგან მეფესთან მინაწერი.
74. ხადილი—მინარულება.

1209

1209

1209

